

Lingvistisen ja fennistisen tutkimuksen suhteita

JAAKKO ANHAVA (Helsinki)

Fennistiikan ja lingvistiikan¹ tutkimustavoitteet menevät osaksi päällekkäin, ja nimenomaan Suomessa harjoitetun yleislingvistiikan tavoitteisiin kuuluu luonnollisesti suomen kielen tutkimuksen kehittäminen, mikä yhtä luonnollisesti vaatii yhteistoimintaa fennistiikan kanssa. Tämä yhteistoiminta tuntuu kuitenkin, alasta ja aiheesta riippuvasti, olevan melko kitkasta: suomen kielen ja yleisen kielitieteen tutkijoiden yhteisiä hankkeita on syntynyt viime aikoina enemmän kuin suomen yleislingvistiikan alkuvuosina (joiksi voinee tässä katsoa 1960-luvun, vaikka siten karkeistetaankin alan historian kuvaa), mutta aikaansaatu tulosten arvioinnissa menevät mielipiteet helposti ristiin sen mukaan, kumpaan tutkimussuuntaan arvioitsija on itse keskittynyt.

Yhteistoiminnan vaikeuksiin on tietenkin eri syitä. Melkoinen ero on jo tieteenalojen ulkomuodossa. Onhan fennistiikka humanistisista aloistamme perinteikkäim-

piä ja nykymuotoinen yleislingvistiikka uusimpia; fennistiikka on keskittynyt voimakkaasti Suomeen (sen kansainvälisistä suhteistakin melkoinen osa on kytkeytynyt fennougristiikkaan), mutta lingvistiikan maailmankartalla on Suomi kaukana pohjoisessa, alan periferiassa. Niinpä ei ole ihmeäkään, että lingvistit, joiden ala yhä hakee muotojaan meillä ja joiden on melkein opintojensa alusta lähtien seurattava maailman kielitieteen virtauksia, pitävät fennistejä joskus liiaksi omaan maahan ja perinnäistapoihin kiinnittyneinä, ja fennistit taas voivat pitää lingvistiikkaamme kovin ailahtelevana ja vieraspohjaisena.

Olenaisempaa yhteistoiminnan ongelmissa on kuitenkin tietysti se, että lingvistiikan ja fennistiikan tutkimusasetteet ovat — tavoitteiden vuoksi — miltei vastakkaiset: fennistien päämääränä on suomen kielen kuvaus, ja kielitieteelliset teorit ovat erilaisten analyysimetodien lähteitä; yleislingvistiikan päämääränä taas on kielentutkimusmenetelmien kehittäminen ja ainakin joidenkin mielestä myös yleisen kieliteorian ja kielenkuvausmallin luominen, ja suomen kielen tutkimus on tässä työssä menetelmien kokeilua ja hioamista. Nämähän eivät sinänsä ole keske-

¹ Fennistiikalla tarkoitan tässä suomen kielen tutkimusta, en sukukielten; lingvistiikalla taas tarkoitan sitä, mitä Suomessa nykyään yleisen kielitieteen nimellä harjoitetaan, ja niitä ulkomaisia suuntauksia, joihin se on perustanut. 1800-luvun lingvistiikkaa en lue tähän, koska sen osuus Suomen nykylingvistiikan traditioissa on vähäinen. Lingvistiikkasanon semantiikkaa en tässä kirjoituksessa aio selvittää, vaikka aihetta olisikin — sillä jos lingvistiikalla tarkoitetaan »kielen tieteellistä tutkimusta», on fennistiikasta melkoinen osa aina ollutkin lingvistiikkaa.

nään riidoin; ne päinvastoin ovat laajentaneet kummankin alan tutkijoiden näkökenttää. Mutta vaikuttaa myös siltä, kuin näistä eroista johtuisi melkoiselta osin lingvistien ja fennistien välinen hankaus tutkimuksessa; ainakin ne jossain määrin värittävät käsityksiä toisen alan tutkimusmenetelmistä.

Viime vuosina on fennistiikan perinteitä lingvistin näkökulmasta selkeimmin tarkastellut Fred Karlsson Virittäjässä (1975). Seuraavassa perustan jossakin määrin hänen esitykseensä, mutta pohjaan myös muualta kuulemiini kannanottoihin, mm. keskusteluihin toisten opiskelijoiden kanssa, enkä suuntaa kirjoitustani erityisesti Karlssonille; niinpä puhun seuraavassa »yleislingvisteistä» tai vain »lingvisteistä».

Lingvistien mielestä fennistiikka on liiaksi keskittynyt konkreettisen aineiston keruuseen ja tutkimiseen, pitänyt tärkeänä vain kielen historiaa, paneutunut yksityiskohtiin ja ollut hengeltään kansallisromanttista. Näitä käsityksiä on tarkasteltava kutakin erikseen.

Keskittyminen johonkin voi olla »liikaa» vain verrattuna johonkin muuhun. Se mitä fennistiikka on yleislingvistien mukaan hylkinyt, on teorianmuodostus. Hyljeksivästi eräät vanhemman polven fennistit asiasta kirjoittaessaan todella suhtautuvatkin; kuuluisin kannanilmaus lienee Paavo Ravilan (1951: 120) esittämä: »Paras kielioppi on se, jossa runsas, luotettava ja hyvin järjestetty aines itse puhuu puolestaan peittymättä kirjaviiden uusien termien ja kyseenalaisten käsitteiden hämähäkinverkkoon.» Liian ankara tämä kanta onkin, etenkin irrotettuna yhteydestään (Ravila puhuu logiikan soveltamisesta kielitieteeseen), mutta tällaiset kannanotot ovat hyvin erilaisia lingvistin ja fennistin lukemina, tai — etten luokittelisi ihmisiä — erilaisia sen mukaan, lukeeko niitä lingvistiikan vai fennistiikan näkökulmasta. Kielentutkimusmenetelmien kehittämisen ja kielenkuvausmallien rakentamisen kannalta Ravilan argumenttia sopii arvostella, mutta jos päämääränä on suomen kielen kuvaus sinänsä (ei siis yh-

teydessä yleisiin teorioihin ja malleihin), Ravila on osunut koko lailla oikeampaan.

Jos on tarkoitus kuvata, millaisena suomen kieli ilmenee puhuttuna ja kirjoitettuna tai miten se on kehittynyt ja millaisessa suhteessa se sukukieliinsä nykyäänkin on, on kuvauksen perustuttava aineistoon, samoin kontrastiivisessa tutkimuksessa; tämä lienee päivänselvää. Termejä ja käsitteitä tarvitaan tällöin lähinnä Ravilan kaipaaman järjestämisen avuksi ja teorioita yleiskuvan hahmottamiseen. Niiden ei siis ole ainakaan pakko olla erityisen keskeisiä kuvauksessa, eikä ole epätavallista, ettei niitä aineistosta irrallaan olekaan. Metodikeskeiseen kuvaukseen tottuneesta tämä tietysti voi tuntua vieraalta, mutta eron pitäisi olla haaste eikä haitta.

Kielen historian suosimisesta fennistiikka lienee arvosteltu enemmän kuin mistään muusta, ja syytä on ollutkin, onhan kielihistoriaa fennistiikassa pidetty kielen tutkimuksen korkeimpana asteena tai jopa ainoana tieteellisenä tapana tutkia kieltä. On toisaalta syytä muistaa, a) etteivät nykyisistä fennisteistämme vanhimmatkaan allekirjoittaisi tätä, eivätkä aikaisemmistaakaan kaikki, b) että kielen synkronisenkin tutkimisen ongelmista moni jää ratkaisematta tai saa vajavaisen selityksen, jos historia tyystin sivuutetaan. Tämä ei mitenkään puolusta kielihistorian liikaa korostusta, mutta synkronisen tutkimuksen oikeuksia perättäessä on sekä meillä että muualla tullut historiaa torjutuksi yli tarpeen, jopa vahingoksi asti. On vielä huomattava — jälleen ketään puolustamatta —, että tieteenalan perinteiden muodostamiseen vaikuttaa hyvin paljon alan syntymäaika. Fennistit oppivat sekä kielihistorian että sen merkityksen liioittelun Saksan nuorgrammatikoilta. Vastaavasti maamme lingvistiikassa on generativistisella suuntauksella yhä hyvät asemat (ainakin opetuksessa se on melkoisen paljon esillä), vaikka kansainvälinen innostus on laantunut; tämä tuskin johtuu pelkästään siitä yleisestä syystä, että Suomeen tulee kaikki myöhässä, vaan paljolti siitäkin, että yleinen kielitiede nykymuodossaan tuli maahamme (tai, jos asiaa toisin tarkas-

tellaan, irtautui kielten laitoksista) juuri generativismin aallonharjalla — ja ovathan monet 60-luvun tienraivaajista yhä aktiivisia tutkijoita.

Yksityiskohtiin syventyminen eli sivistyssanaa käyttäkseni atomismi on usein luettu fennistiikan syntilistaan ja kritikoitu kokonaisnäkemysten puutetta; tämä koskee yleisemmin historiallis-vertailevaa kielentutkimusta, mutta sitähan fennistiikka on kiistatta paljolti ollut. Voi kuitenkin kysyä kahdelta kannalta, onko tällaiseen arvosteluun paljonkaan syytä.

Ensinnäkin: eivätkö kielihistoriallisesti rekonstruoidut kantakielet sekä vaadi että osoita kokonaisnäkemystä? Ainakaan kovin paljon eivät strukturaalis-synkroniset kielimallit eroa tässä suhteessa kantakielestä; erityisen selvästi tämän toteaa Mikko Korhonen (1974): »Perinteisiä eri aikoihin sijoittuvia rekonstruoituja kantakielisiä vastaavat synkronisessa näkemyksessä — — — eriasteiset rekonstruoidut meta kielet» (harvennukset Korhosen).

Toinen huomautus: onko kokonaisnäkemysten puute sinänsäkään arvostelun aihe? Strukturalismi (muukin kuin kielitieteellinen) on ollut hyvin vahva oppisuunta monilla aloilla tällä vuosisadalla, ja se on korostanut kokonaisuuden merkitystä. En ollenkaan halua väheksyä enkä halventaa kokonaisnäkemysten etsintää, mutta sen välttämättömyys kaikessa kielentutkimuksessa on suoraan sanoen uskon asia eikä faktumi; pystyn jopa ymmärtämään sellaisia teoria-agnostikkoja, jotka eivät usko, että kokonaisuudessa on mieltä. Palaan tähän myöhemmin.

Vihdoin kansallishenkisyys. Fennistiikan perinteiden on selitetty johtuneen kansallisromanttisista ihanteista: niistä halu keskittyä kielen historiaan ja kielisukulaisuuden kysymyksiin, niistä pyrkimys kerätä aineisto »turmeltumattoman» maa-laisväestön vanhimmilta ja syrjimmässä asuvilta edustajilta, niistä kiinnostus kansanrunouteen. Selityksessä on paljon perää, sen osoittavat jo monet fennistiikkaa enimmin eteenpäin vieneet tutkijat Kalevalan koonneesta Lönnrotista heimohenkiseen Lauri Kettuseen. Silti tätä puolta ko-

rostetaan joskus liikaa; onhan esim. kielenoppaiden valikoimiseen vanhoista kansan-ihmisistä myös täysin järkiperaisat, kansallisromantiikasta riippumattomat syyt. Kun kerran tutkitaan kielen historiaa, varsinkin ilman vanhoja kielennuistomerkkejä, on selvitettävä sen murteiden suhteet; eikä tarvitse erityisesti ihannoida kansanelämää päätyäkseen käsitykseen, että tältä kannalta käyttökelpoisin aineisto saadaan vanhoilta, kotiseudullaan pysyneiltä maalaisilta, jotka mahdollisimman vähän ovat olleet tekemisissä kirjakielen ja vieraiden kielten kanssa. Myös kansanrunoissa on säilynyt paljon kielihistoriallisesti tärkeää, mitä muualla ei enää esiinny. Eikä edes se tehtävä, joka murteentallennukseen ajoi, nimittäin kielen historian tutkiminen, siinnyt yksinomaan kansallisromantiikasta eikä nationalismista vaan oli myös 1800-luvun kansainvälisen kielitieteen päätavoite. Onkin joskus tuntunut siltä, että kansallishenkisyyttä on käytetty keskusteluissa lyömäaseena nyt, kun se ei ole erityisen arvostettua. (Tällä en tarkoita Karlsonia.)

Paitsi näitä käsityksiä aiheutuu fennistiikan ja yleislingvistiikan tutkimusasetteiden erosta suurempiakin seurauksia. Uskoisin näet siitä johtuvan myös niiden erimielisyyksien ja jopa sen epäsovun, mitä fennistien ja lingvistien välillä on ilmennyt tutkimustyössä. Lingvistit ovat pitäneet fennistiikkaa itseriittoisena — ei ihmekään siihen nähden, että lingvistiikasta on luotu yhteyksiä harvinaisen moniin tieteisiin —, ja fennisteistä yleinen kielitiede ei aina ole riittävästi välittänyt paneutua suomen kielen erityisluonteeseen vaan on soveltanut liian uskollisesti ulkomailla kehitettyjä teorialleja, joilla fennistien mielestä joskus tuntuu olevan kielen kanssa varsin vähän tekemistä. Kumpikin ilmiö on loppujen lopuksi liioittelua periaatteeltaan mielekkäässä toiminnassa: ei liene mitään pahaa siinä, että fennistiikka muodostaa teorioita suomen kielen omalta pohjalta, eikä toisaalta siinä, että kielitiede pyrkii säilymään erityiskielen tutkimuksen yhdysiteenä.

Mutta ei vain fennistiikan ja lingvistii-

kan erilläänolo aiheuta vaikeuksia, vaan niitä ilmenee myös yhteistoiminnassa. Yhteistoiminnalla en tarkoita vain yhteisesti tehtyjä tutkimuksia vaan myös metodien ja käsitteiden lainaamista. Tämä periaatteessa avartaa kummankin alan näkökulmaa, mutta lainattu metodi tai käsite tavallisesti muuntuu ja mukautuu uuteen ympäristöönsä ja joutuu toisenlaiseen käyttöön kuin alkuperäisessä, ja tästä syntyy joskus viestintäongelmia (pahimmillaan oppiriitoja) alojen välillä. Esimerkiksi jotkut maamme yleislingvistit ovat suhtautuneet vastasukaisesti siihen, miten Osmo Ikola on soveltanut generatiivista teoriaa lauseenvastikeoppiinsa. On selvää, että fennistien suhtautumista yleislingvistisiin tutkimuksiin häiritsevät periaatteessa samat viestintävaikeudet, mutta luullakseni vähemmän, koska fennistiikan käsitteitä harvemmin lainataan lingvistiikkaan.

Viime aikoina fennistiikka on paljon laajentanut tutkimusaluettaan sekä yleisen kielitieteen suuntaan että suomen kielen vähemmän tutkittuihin ilmenemiin. Tämän on Karlsson kirjoituksessaan selittänyt osoitukseksi fennistiikan vanhan tieteenparadigman murtumisesta ja uusien kehkeytymisestä. Luulen tämän olevan melko yleinenkin mielipide lingvistiemme parissa, jos voi mitään siitä päätellä, että he niin usein lainaavat tämän tieteenparadigmakäsityksen kehittäjän Thomas Kuhnin teosta »The Structure of Scientific Revolutions». Mutta on näkemyksen asia, antaako tieteiden historia Kuhnin paradigmamallille tukea muuten kuin osaselitykseksi yksityisiin tapahtumasarjoihin, ja lisäksi voi arvella, eikö kyse yksin fennistiikan nykyvaiheessakin ole jostain muusta. Tutkimuksen alueenlaajennukset sinänsä tuskin ovat mitään paradigman murtumia, joten en näe syytä selittää esim. puhekielen murroksen tai lapsen kielen kehityksen tutkimista merkeiksi kuhnilaisesta tieteenalan mullistuksesta (tieteestä puhuttaessa pidän tätä parempana *revolution*-sanan suomennoksena kuin yhteiskunnallisromanttista »vallankumousta»). Eikä yleisen kielitieteen virtausten yleistymisen suomen kielen tutkimuksessa myöskään

välttämättä osoita vanhan paradigman vaihtumista uuteen, sillä kysymyshän on ollut uuden tieteenalan syntymisestä (tai itsenäistymisestä) Suomessa; yleisen kielitieteen paradigma on tietenkin erilainen kuin fennistiikan, ja erimielisyydet johtuvat siitä, että Suomessa tutkimuskohde on pääosin sama.

Paradigman vaihtumiseksi (sikäli kuin käsitettä haluaa käyttää) voisi nykyistä suomen kielen tutkimuksen vaihetta kutsua vain siinä tapauksessa, että fennistiikka ei pidettäisi itsenäisenä tieteenä vaan vain suomen kieleen keskittyneenä yleisen lingvistiikan haaraliikkeenä. Tällainen voi todella ollakin lingvistien käsitys, tietoinen tai tiedostamaton: heidän oma alansahan nimenomaan on kansainvälisen tieteen Suomen haara, ja tämä voi tehdä vaikeaksi tiedostaa, ettei kaikki suomen kielen tutkimus ole eikä voikaan olla osa yleistä kielitiedettä.

Yksi syy tähän ajattelutapaan voi piillä alan historiassa. Suomen nykylingvistiikka on hakenut oppinsa pääosin Amerikasta, ja Amerikan kielitiedehän on kehittynyt hyvin erilaisessa ympäristössä kuin Euroopan. On hyvin tunnettu ja usein toistettu tosiasia, että Amerikassa oli tutkittavaksi paljon enemmän kieliä kuin Euroopassa ja että niiden historiaa oli vaikea käydä selvittämään, koska ei ollut kielenmuistomerkkejä ja koska kielten sukulaisuussuhteet olivat epäselvät; mutta tätä en nyt tarkoita. On toinenkin asia, jonka on täytynyt tavattomasti vaikuttaa Amerikan kielitieteen muotoutumiseen mutta joka näkyy jääneen vähälle huomiolle: kaikkia satoja intiaanikieliä tutkivat lingvistit ja antropologit lingvistiikan ja antropologian kannalta. Ei syntynyt vastapainoksi — millä en tarkoita: vastustajaksi — minkäänlaista »kvakiutlistiikkaa», »pomologiaa», »hopistiikkaa», jotka itsenäisinä aloina olisivat suunnanneet huomionsa mikä mihinkin intiaanikieleen. Niinpä ei Amerikan kielitiede saanut lainkaan tottumusta vuorovaikutukseen tällaisten alojen kanssa. Tämä tottumattomuus on suuntausten vaihtuessaakin säilynyt ja sittemmin säteilnyt vaikutustaan myös Eurooppaan. Risti-

riitahan on kansainvälinen, sillä vastaavaa kaiketi ilmenee yleisen kielitieteen suhteessa useimpien erityiskielten tutkimukseen: näiden alojen itsenäistä luonnetta ei nykyinen lingvistiikka aina ota huomioon. Tästä lienee paljolti kysymys siinäkin, mitä Erkki Itkosen mukaan (1966: 77) sanotaan »kielitieteen kriisiksi».

Toinen osasy — tuon oppihistoriallisen ohella — lienee se, että lingvistiikka on monesti joutunut kokonaisnäkemysensä ansaan. Valaistaanpa asiaa: Strukturaalilingvistit — ainakin useat — yrittävät päästä perille siitä kielellisestä ideaalirakenteesta, joka on puhunnan vaihtelujen takana, ja esittää siitä eksplisiittisen kuvauksen. Jotkut asettavat tavoitteen vielä pitemmälle: he tahtovat saada selville, millainen on mahdollinen ihmiskieli, ja esittävät mallejaan kielten yhteisestä kieliopista tai kielen loogisesta rakenteesta, ja elättelevätpä monet haavetta kielen kääntämisestä tai tuottamisesta tietokoneen avulla. Tässä he ovat tähän asti epäonnistuneet, enkä usko tämän johtuvan pelkästään siitä, että metodit ovat keskeneräisiä ja vielä kehitteillä, vaan periaatteessa samasta syystä kuin epäonnistuivat muiden muassa August Schleicher ja E. N. Setälä, jotka uskoivat pystyvänsä luomaan esi-isiensä kielen todella sellaisena kuin nämä olivat sitä puhuneet. He, sekä Schleicher ja Setälä että myöhemmät lingvistit, ovat pitäneet keinoa tarkoituksena: kokonaisnäkemyksestä, joka havaintojen järjestämisessä ja selittämisessä ja yhteyksien hahmottamisessa on välttämätön, on tullut ennalta valittu tavoite, jonka annetaan määrätä havaintojen ja tutkimustulosten merkitys ja jopa mielekkyys — ja tämän se tekee varmasti tehokkaammin kuin mikään perinteisiin nojaava mutta teoriarangaton »tieteenparadigma».

Pelkästä sokeudesta tämä ei johdu — lingvistiikan metodit ovat sen valtamaissakin vielä monella alueella selkiytymättä. Pisimmälle on päästy äänneistön tutkimuksessa, jossa myös parhaiten osataan ottaa huomioon kielten omat ominaispiirteet. Kuvaava on Bernard Comrien toteamus (1981: 8) generatiivisen teorian klassikois-

ta: Chomskyn »Syntactic Structures», joka pyrkii luomaan yleistä kieliteoriaa, ottaa esimerkkinsä melkein yksinomaan englannista, mutta Chomskyn ja Hallen teoksessa »The Sound Pattern of English», joka pyrkii soveltamaan teoriaa englantiin, esiintyy lähes sata kieltä.

Suomeen palataksemme: mikä sitten hioisi fennistiikan ja lingvistiikan hankauspintoja tasaisemmiksi? Tuskinpa mikään erikoiskonsti vaan yksinkertaisesti alojen välisen, jo kauan sitten alkaneen keskustelun ja muun vuorovaikutuksen edistäminen. Tämän en usko olevan niin vaikeaa kuin voisi aiemmin sanomastani ehkä luulla.

Tähän asti olen puhunut lingvistikasta ja fennistiikasta niin kuin ne olisivat absoluuttisen erillisiä aloja, joilla sattuu olemaan sama tutkimuskohde. Mutta näinhän ei tietenkään ole. Edellä sanomani on koskenut yleislingvistiikan (suomen kieltä tutkivan) ja fennistiikan ydinosa, joiden eroa ei käsittäkseni aina kyllin selvästi määritellä. Kuitenkin niiden rajat alueet ovat lähellä toisiaan; eipä niiden välille voi selvää rajaa oikeastaan vetääkään. Juuri tällä rajavyöhykkeellä tulisi toiminnan vilkastua — mutta pelkät yhteiset tutkimushankkeet eivät riitä, niin kauan kuin alojen välistä keskustelua ei kehitetä pitemmälle. Se että lingvistien — myös alan opiskelijoiden — keskuudessa elävät sellaiset käsitykset tämänkin päivän fennistiikasta kuin alumpana kuvasin, osoittaa tarvetta selventää käsitteitä ja metodeja — puolin ja toisinkin.

Objektiivista tai ei, mutta pitemmälle vastaan on tässä nähdäkseni lingvistien tultava. Sillä eräässä asiassa on ero alojen välillä suuri: tuskinpa kukaan fennisti ainakaan enää kieltää sitä merkitystä, mikä yleislingvistiikalle itselleen voi olla jollakin tutkimusalueella, joka hänen kannaltaan on sivuseikka; mutta sellaisia fennistiikan alueita, joilla ei ole yhtymäkohtia yleiseen kielitieteeseen, pitävät monet alan edustajat epäolennaisina tai jopa epämielekkäinä myös suomen kielen kuvauksessa: aiheet ovat »syrjäisiä», niiden tutkimus »atomistista» ja tulokset »epäeksplisiittisiä» tai

»impressionistisia». Niin kauan kuin näin asennoidutaan, ei fennistiikan ja lingvistiikan yhteiselläkään alueella ole helppo käydä edellä toivomaani keskustelua. Tähän tulisi kuitenkin pyrkiä, sillä alat tarvitsevat toisiaan: fennistiikka ei saisi umpioitua ja menettää kontaktejaan teorioihin ja muiden kielten tutkimukseen, ja yleinen kielitiede taas tarvitsee fennistiikkaa niin kuin kaikkien muidenkin erityiskielten tutkimusta, jotta se joskus pääsisi sidonnaisuudestaan indoeurooppalaisiin kieliin ja jotta siitä tulisi se, mikä sen lienee tarkoituskin olla: eri kielten yläpuolella oleva tutkimuksen yhdysside ja metodilähde.

JAAKKO ANHAVA

LÄHTEET

- COMRIE, BERNARD 1981: *Language universals and linguistic typology*. Basil Blackwell, Oxford.
- ITKONEN, ERKKI 1966: *Kieli ja sen tutkimus*. WSOY, Porvoo.
- KARLSSON, FRED 1975: Fennistiikan tieteenparadigmasta ja sen ohjausvaikutuksesta. — *Vir.* 79 s. 179—193.
- KORHONEN, MIKKO 1974: Oliko suomalais-ugrilainen kantakieli agglutinoiva? — *Vir.* 78 s. 243—257.
- RAVILA, PAAVO 1951: Totuus ja metodi kielitieteessä. — *Vir.* 55 s. 113—122.